

Luboš Švec

Oponentský posudek disertační práce Dagmar Hájkové, *Emanuel Voska v československém zahraničním odboji za první světové války: zpravodajství a propaganda*. Praha, FF UK 2007, 286 s.

Autorka zvolila bezesporu atraktivní, nikoli však snadné téma špionáže a válečné propagandy, jehož vědecké zpracování přináší značné množství problémů. Práce zabývající se touto tematikou se musí vyrovnat s mnoha úskalími, souvisejícími se specifiky zpravodajství a propagandy. Základním problémem je věrohodnost; v memoárové literatuře špiónů je více než v jiné memoárové literatuře obsažena snaha o zvýraznění autorovy osobnosti, přiřčení zásluh a obranu vlastních aktivit a rovněž senzačnost. Platí to rovněž o vzpomínkách Emanuela Vosky, v nichž se prezentoval jako organizátor špionážní sítě, která podstatným způsobem přispěla k eliminaci německých a rakousko-uherských zpravodajských aktivit v USA a připsal si vedle skutečných vlastních úspěšných protirakouských a protiněmeckých akcí i některé cizí úspěchy. Rozlišení jeho skutečných aktivit, oddělení pravdivého jádra od vědomých polopравd a dezinformací, ale i nezamýšlených omylů, daných limity vlastního vidění událostí, předpokládá trpělivou kritickou analytickou, doslova mravenčí práci s ověřováním věrohodnosti zdrojů a stanovením míry pravděpodobnosti pomocí dalších výpovědí a archivních dokumentů.

Rozdělení práce je logické, odpovídá jejímu zaměření. Autorka úvodem vymezila problémové okruhy, koncepční rámec a věnovala se rozboru relevantních pramenných zdrojů a použité literatury. Připomněla základní metodologické problémy vyplývající ze specifčnosti tématu. Využila široké spektrum pramenů, zkontaktovala relevantní žijící svědky (mj. dceru E. Vosky Villu Bechyňovou). Vedle Voskových vzpomínek, publikovaných v různém časovém úseku, využila další memoárovou literaturu českého i cizího původu, význam pro ověřování vzpomínek má především korespondence účastníků zahraničního odboje, krajanů a jejich organizací, amerických a britských úřadů. Vedle prací věnovaných české zahraniční akci autorka k osvětlení prostředí a metod zpravodajství a válečné propagandy využila britskou a americkou literaturu věnovanou otázkám špionáže a propagandy za Velké války.

Po představení E. Vosky, jeho rodinných kořenů a způsobu, jakým byl formován jeho vztah k habsburské monarchii se autorka práce věnuje v třech chronologicky řazených kapitolách analýze Voskovy výzvědné, organizační a propagandistické činnosti během první světové války. Masarykova činnost a mobilizace krajanských komunit byla převážně vnímána

prizmatem českého hnutí, D. Hájková zasazuje tyto aktivity do kontextu britské, později americké propagandy a hry výzvědných služeb, po vypuknutí války problematického postoje úřadů k Čechům jako příslušníkům nepřátelského státu. Poukazuje na nejednoznačnou identitu krajanů, jejich postupné organizování a zapojení do Masarykovy protirakouské akce. Vnímá prolínání obou rovin Voskovy činnosti – zpravodajské a propagandistické, přičemž posledně zmíněná v závěru války převážila. Autorka věnuje pozornost Voskově účasti v britské misi v Rusku v roce 1917, ověřuje míru Voskova skutečného angažmá v protiněmeckých hrách v Rusku (Sumonsová, později tzv. Sissonovy dokumenty). Po návratu z Ruska Voska na jaře 1918 vstoupil do americké armády a autorka sleduje Voskovy aktivity v souvislosti s budováním americké výzvědné sítě v Itálii a Švýcarsku a zapojení do americké propagandy během léta a podzimu 1918 a včetně posledního úkolu - akvizice habsburských dokumentů ve Vídni, majících dokázat vinu na vypuknutí války. V poslední závěrečné kapitole se zabývá Voskovou společenskou a podnikatelskou činností v meziválečném Československu, angažmá ve prospěch republikánského Španělska podporou protinacistické německé a rakouské emigrace, zapojením do zahraničního odboje během druhé světové války a připomíná i poválečné osudy protagonisty včetně trpkého konce.

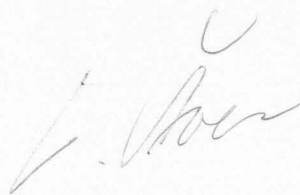
Text obsahuje opravdu malé množství chyb a překlepů a drobných nepřesností (např. na s. 68 nešlo o měsíčník, nýbrž o dvouměsíčník *The American Bi-Monthly*; článek M. Rechčígl *Největší československý špión*, uvedený v závěrečném seznamu literatury, nevyšel roku 1916, ale 1996 (s.281), což je ale v poznámce pod čarou správně.

Práce je napsána kultivovaným, čtivým způsobem, přitom však narativnost není na úkor kritickému rozboru pramenů a vědecké analýze. Autorka se nenechala zlákat magnetismem Voskových vzpomínek jako prvního československého legendárního špiona, tak jako řada předchozích autorů včetně nedávno vydané knihy I. Brože. Rekonstruovala jeho reálný obraz bez legend; tam, kde nenachází dostatek podkladů pro ověření, naznačuje varianty, míru pravděpodobnosti a nepouští se do nepodložených spekulací. Výsledky výzkumu mohou upřesnit a korigovat dosavadní poznatky nejen o krajanských aktivitách ve Spojených státech během první světové války, ale o organizaci zahraničního protirakouského odboje, osvětlit osobní vztahy, rivalitu i antipatie účastníků (ochlazení vztahů k Voskovi, jeho odsunutí do pozadí K. Perglerem, V. Benešem, rozpory s M. R. Štefánkem), vytváření vazeb k americkým a britským institucím a masmédiím. Práce se opírá o rozsáhlou pramennou základnu včetně nepublikované korespondence představitelů odboje s americkými krajany, britskými a americkými orgány. Část korespondence autorka edičně zpracovala v Ústavu

TGM. Domnívám se, že již teze práce mohly být doplněny o autorčiny průběžné publikační výstupy vztahující se k problematice.

Těžiště práce je sice v posouzení role E. Vosky v československé a spojenecké špionáži a propagandě, posouzení jeho skutečné role v organizaci československé rezistence v zahraničí a vymezení reálného obsahu legendy první světové války, ale práce obsahuje řadu pasáží, věnovaných širšímu kontextu aktivizace československé krajanské komunity ve Spojených státech, Masarykově činnosti, genezi centra odboje, způsobu předávání informací, fungování kurýrního spojení s domovem, citlivé otázce financování protirakouské činnosti, britské a americké špionáži a propagandě. Tento širší záběr práce svědčí o tom, že doktorská disertační práce dr. D. Hájkové je výsledkem dlouholetého badatelského úsilí. Autorka mohla zúročit zkušenosti s vydáváním korespondence T. G. Masaryka a jeho rodiny, práci v Archívu TGM. Jde o práci skutečně vyzrálou, která si zaslouží, aby byla publikována v celém rozsahu. Blížící se 90. výročí vzniku Československa k tomu může být vhodnou příležitostí. Domnívám se, že práce nejenže splnila požadavky kladené na doktorskou disertační práci, ale i svou kvalitou přesáhla výrazně standart, a proto předkládám komisi ke zvážení, zda-li ji nenavrhnout k ocenění, ať již cenou rektora UK, Bolzanovou cenou nebo jiným uznáním vědeckého přínosu práce.

Praha, 14. května 2007

Doc. PhDr. Luboš Švec, CSc.